

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 23 december 2024

Mål nr
T 5428-23

PARTER

Klagande

Skanova Aktiebolag, 556446-3734
169 03 Solna

Ombud: Advokaterna ME och OL

Motpart

Ellevio AB, 556037-7326
Box 24207
104 51 Stockholm

Ombud: Advokaterna FL och EJS

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2023-06-22 i mål T 14254-20

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Det ankommer på tingsrätten att i samband med målets slutliga avgörande pröva frågan om rättegångskostnader i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Skanova Aktiebolag har yrkat att Högsta domstolen ska förklara att Ellevio AB är skyldigt att ersätta Skanova för dels den del av skadan som är hänförlig till förstörda kopparkablar, dels den övriga skada som Skanova drabbades av till följd av den brand som härjade i en försörjningstunnel mellan Vanadislunden och Tegnérberget i Stockholm den 24 september 2013.

Ellevio har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. En brand bröt ut i en försörjningstunnel mellan Vanadislunden och Tegnérberget i centrala Stockholm den 24 september 2013. Branden uppstod i en starkströmskabel som tillhörde Ellevio. Vid branden skadades bl.a. Skanovas kablar som också fanns inne i tunneln, såväl kopparkablar som fiberkablar. Enligt vidtagna utredningar hade branden orsakats av varmgång i en ledarskarv på starkströmskabeln. Detta hade resulterat i en kortvarig ljusbåge med mycket hög effekt. Strömmen slogs av automatiskt efter 70 millisekunder, men branden kunde inte undvikas.

2. I tingsrätten yrkar Skanova att Ellevio ska förpliktas att betala drygt 9,8 miljoner kr i ersättning för de skador som bolaget orsakades i branden. Tingsrätten beslutade att i mellandom pröva om Ellevio är ersättningsskyldigt gentemot Skanova för förstörda kopparkablar och övrig skada. Tingsrätten besvarade den frågan nekande. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

Strikt skadeståndsansvar enligt ellagstiftningen

3. Den skadeståndsrättsliga utgångspunkten är enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen att ersättningsskyldighet för sakskada förutsätter vållande genom uppsåt eller vårdslöshet. Undantag gäller om något annat är särskilt föreskrivet eller följer av allmänna skadeståndsrättsliga regler.

4. Särskilda föreskrifter om skadeståndsansvar fanns vid tiden för branden i ellagen (1997:857). Enligt 10 kap. 1 § första stycket är innehavaren av en starkströmsanläggning ansvarig för sakskada som har orsakats genom inverkan av el från anläggningen, även om det inte följer av allmänna skadeståndsbestämmelser. I paragrafens andra stycke anges vissa undantag från detta strikta ansvar, bl.a. om skadan har skett på en annan elektrisk anläggning. I 8 § finns en särskild preskriptionsregel, enligt vilken det i 1 § första stycket föreskrivna ansvaret preskriberas om talan om ersättning inte väcks inom två år från det att skadan inträffade. Numera finns motsvarande bestämmelser i 28 och 35 §§ elsäkerhetslagen (2016:732). Lagändringen saknar dock betydelse för de frågor som berörs i målet (se ”Den skadliga elen” NJA 2020 s. 807 p. 10, jfr prop. 2015/16:163 s. 39 f. och 52 f.).

5. Handhavande av elektrisk kraft innebär avsevärda risker för betydande skador. Ellagstiftningen utgår från synsättet att farlig verksamhet av detta slag bör kräva en hög grad av aktsamhet och vara förenat med ett långtgående och strikt ansvar. Ett strikt ansvar har funnits föreskrivet för elverksamhet alltsedan 1902 års ellag, balanserat med en preskriptionstid

på två år. Som förebild för ansvaret i 1902 års ellag tjänade 1886 års järnvägsansvarighetslag, som hade motsvarande reglering. (Se NJA II 1904 s. 36 f. och 57 samt bl.a. SOU 1995:108 s. 173 f., prop. 1996/97:136 s. 81 f. och ”Den skadliga elen” p. 14 och 15.)

Strikt skadeståndsansvar enligt allmän grundsats?

6. I målet är det ostridigt att Ellevios ansvar enligt 10 kap. 1 § ellagen är preskriberat och att det ansvaret inte heller gäller i fråga om de skadade kopparkablarna, eftersom dessa faller in under undantaget i paragrafens andra stycke. Skanova har i stället hävdats att Ellevio har ett strikt ansvar för alla de orsakade skadorna enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatsen och att detta ansvar följer den generella preskriptionstiden på tio år.

7. Det står klart att föreskrifterna om strikt ansvar med kort preskriptionstid i ellagstiftningen inte hindrar att skadeståndsansvar kan göras gällande på grund av vårdslöshet och att det ansvaret är förenat med en preskriptionstid på tio år. Men frågan är alltså om det vid sidan av ellagstiftningens strikta ansvar också kan föreligga ett strikt ansvar på allmän skadeståndsrättslig grund för den omtvistade händelsen. Skanova har hänvisat till att det rör sig om farlig verksamhet och att detta enligt vedertagna principer motiverar ett strikt ansvar för Ellevio.

8. Som framgår av det föregående är den skadeståndsrättsliga utgångspunkten att utomobligatorisk ersättningsskyldighet förutsätter vårdslöshet. I svensk rätt har strikt ansvar vunnit insteg huvudsakligen genom lagstiftning och då på avgränsade områden där det har visat sig finnas särskilt påtagliga skaderisker, bl.a. sedan länge genom ellagstiftningen. En viss utveckling har skett också i rättspraxis, även om domstolarna har varit försiktiga med att gå utanför det traditionella culpaansvaret. Någon allmän grundsats om strikt ansvar vid farlig verksamhet kan inte sägas ha blivit erkänd i rättspraxis. Ett strikt ansvar har

fastställts framför allt i situationer som ligger nära grannelagsförhållanden och det miljöskaderättsliga området (se ”Drefvikens fjärrvärme” NJA 1991 s. 720 och ”Monumentets gemensamhetsanläggning” NJA 2001 s. 368).

9. Ett strikt ansvar på allmän skadeståndsrättslig grund för de i målet orsakade skadorna, med en tioårig preskriptionstid, skulle få motiveras av den elektriska kraftens inneboende farlighet. Det är samtidigt just detta ändamål som ligger bakom det strikta ansvar som under lång tid har föreskrivits i ellagstiftningen. Det finns därför inte något utrymme att, utöver det av lagstiftaren bestämda och avgränsade ansvaret i ellagstiftningen, genom rättstillämpningen fastställa ett längre gående strikt ansvar. Ellagstiftningen får i detta avseende uppfattas som en uttömmande reglering (jfr däremot ansvaret för militärövning enligt ”Ljudbängen i Falkenberg” NJA 1983 s. 836).

Ansvar för självständig uppdragstagares vårdslöshet?

10. Skanova har i andra hand gjort gällande att Ellevio är skadeståndsansvarigt på grund av ABB:s vårdslöshet. Skanova har hävdats att en svetsning i anslutning till starkströmskabeln, som ABB utförde 2007 på uppdrag av Ellevio, var bristfällig och att detta vållade branden. Parterna är överens om att ABB intog en oberoende ställning i förhållande till Ellevio. Enligt Skanova har det här emellertid handlat om skyldigheter som inte kan överlämnas till en självständig uppdragstagare och Ellevio har därför ett skadeståndsansvar för vårdslöst utfört arbete med en tioårig preskriptionstid.

11. Enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen ska den som har arbetstagare i sin tjänst ersätta sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten. Med arbetstagare likställs den som för annans räkning utför arbete under omständigheter liknande dem som förekommer i anställningsförhållande (6 kap. 5 §). Det är alltså fråga om ett ansvar som inte bygger på egen vårdslöshet utan som gäller för annans vållande.

Bakom detta principalansvar ligger bl.a. uppfattningen att ett ansvar för medhjälparens vårdslöshet är motiverat eftersom medhjälparen under arbetets utförande står i beroendeförhållande till den ansvarige och i viss grad är underkastad dennes direktiv, kontroll och övervakning.

12. Däremot gäller vid utomobligatoriskt skadestånd inte något generellt lagstadgat ansvar av detta slag för en självständig uppdragstagare, t.ex. en anlitaad entreprenör som utför arbete för annans räkning. Detta får anses ha varit den grundläggande ståndpunkt som sedan länge har intagits också i rättstillämpningen (se t.ex. ”Snöskottningen på S:t Görans sjukhus” NJA 1947 s. 23), även om vissa enskilda fall har bedömts annorlunda.

13. I arbetet med skadeståndslagen tog Skadeståndskommittén upp frågan om att utsträcka principalansvaret genom lagstiftning till att omfatta även försummelse av självständig medhjälpare; det skulle i så fall gälla speciella förpliktelser som olika föreskrifter ålägger bl.a. näringsidkare vid handhavande av farliga ämnen och liknande. En utvidgning av ansvaret skulle enligt kommittén underlätta att sådana föreskrifter verkligen efterlevs. Det bedömdes också ha försäkringsmässiga fördelar. Förslaget genomfördes dock inte. Enligt vad som anfördes i propositionen skulle en sådan utvidgning av principalansvaret utgöra en nyskapelse som inte gav några reella fördelar utan i stället vara svårtillämpad och påverka föreliggande försäkringsförhållanden. Det påpekades dock att denna inställning i fråga om lämpligheten av lagstiftning inte var avsedd att lägga hinder i vägen för domstolarna att genom sin rättstillämpning vidareutveckla grundsatser om ett utsträckt principalansvar i situationer där de kan finna det sakligt och rättspolitiskt motiverat. (Se SOU 1964:31 s. 46 f. och prop. 1972:5 s. 219 f.)

14. En sådan utvidgning av principalansvaret gjordes i rättsfallet ”Gamla vägen” NJA 2019 s. 94. Där framhölls att den som anlitar en självständig uppdragstagare som huvudregel inte svarar för dennes vållande. Om det i lag har angetts att ett visst rättssubjekt ansvarar för en viss uppgift som typiskt sett är av stor betydelse för tredje man, så kan det enligt rättsfallet emellertid finnas skäl att avvika från denna princip. En bostadsrättsförenings ansvar i fråga om riktigheten i en lägenhetsförteckning bedömdes därmed kvarstå även efter det att arbetet med att sköta förteckningen hade överlämnats till annan och innefatta också skada som berodde på en självständig uppdragstagares vållande. Ansvaret motiverades av att det enligt lag är föreningens styrelse som ska föra förteckningen och att föreningen måste ha det yttersta ansvaret för att förteckningen är korrekt, eftersom de där angivna uppgifterna är av stor vikt för andra. (Se p. 27 och 28 i rättsfallet.)

15. För den situation som ska bedömas i detta mål finns det emellertid inte skäl som motiverar att det i rättstillämpningen görs avsteg från den skadeståndsrättsliga grundsatsen att principalansvar inte gäller för självständig uppdragstagare. Det kan konstateras att skadestandsreglerna i ellagen innebär att innehavaren av en starkströmsanläggning, inom den ram som följer av det där föreskrivna strikta ansvaret, kan bli skyldig att ersätta även skada som orsakas av en självständig uppdragstagare. Någon grund för att i rättstillämpning utsträcka detta av lagstiftaren bestämda ansvar finns inte. Vid detta förhållande kan inte den omständigheten att Ellevio har haft ett författningsbaserat tillsynsansvar över elanläggningen leda till annan bedömning; någon tillräckligt preciserad förpliktelse till skydd för utomstående kan inte heller härledas ur dessa föreskrifter. Det ska tilläggas att den i målet förebringade utredningen inte ger stöd för att ABB har handlat vårdslöst vid svetsningen.

Ansvar för egen vårdslöshet genom underlåtenhet?

16. Skanova har även gjort gällande att Ellevio är skadeståndsskyldigt på grund av egen vårdslöshet genom att brista i erforderliga säkerhetsåtgärder. Det ligger på Skanova att bevisa att Ellevio har vållat skadorna på detta sätt. På de av hovrätten angivna skälen är det inte bevisat att Ellevio har varit vårdslöst genom att underlåta att vidta de farereducerande åtgärder som Skanova hänvisat till.

Slutsats

17. Slutsatsen är därmed att hovrättens domslut ska fastställas.

18. Det ankommer på tingsrätten att i samband med målets slutliga avgörande pröva frågan om rättegångskostnader även i Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Dag Mattsson (referent, tillägg), Jonas Malmberg, Christine Lager och Anders Perklev. Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotte Hellner Kirstein.

TILLÄGG

Referenten, justitierådet Dag Mattsson tillägger för egen del följande.

Utgångspunkten i ett inomobligatoriskt förhållande är att det föreligger skadeståndsansvar för en anlita medhjälparens vårdslöshet, även om denne har haft ett självständigt uppdrag. Ansvar bygger närmast på oskrivna regler om tillräknande, medhjälparens vårdslöshet tillräknas kontrahenten i skadeståndsrättsligt avseende och ansvaret härleds ur dennes åtagande gentemot den andra kontrahenten. Detta skadeståndsansvar brukar förklaras med hänvisning till det stränga krav på tillit som måste bära upp ett avtalsförhållande. Utomobligatoriskt, när kontrahenternas mellanhavande inte utgår från ett avtal eller ensidigt löfte, anses den allmänna principen däremot vara att något ansvar inte finns för en självständig medhjälparens vårdslöshet.

Det är emellertid svårt att hålla en alltför stram åtskillnad mellan inomobligatoriskt och utomobligatoriskt ansvar. Ett skadeståndsansvar för självständig medhjälparens vårdslöshet framstår som sakligt berättigat också för en situation som inte når upp till men som ligger nära de inomobligatoriska fallen och där ett motsvarande starkt tillitsintresse gör sig gällande. I lagförarbetena, i vilka frågan om utomobligatoriskt skadeståndsansvar för självständig medhjälpare lämnades åt rättstillämpningen, konstateras att de här aktuella skadefallen ur flera synpunkter är jämförliga med dem där någon har brutit i avtalsförpliktelse att utföra viss åtgärd och enligt inomobligatoriska regler i förhållande till sin medkontrahent svarar även för självständig medhjälpare (se SOU 1964:31 s. 49).

Visserligen förekommer det då inte något som i strikt mening är ett bindande åtagande gentemot den skadelidande. Ett utomobligatoriskt ansvar för självständig medhjälpare synes ändå som principiellt motiverat i en situation där vissa stränga aktsamhetskrav har lagts på någon i dennes särskilda egenskap och omständigheterna också i övrigt är sådana att den skadelidande har rätt att förlita sig på att denne själv svarar gentemot den skadelidande för att de iakttas. I praktiken rör det sig huvudsakligen om författningsbaserade aktsamhetskrav för att hindra betydande skaderisker som är tydligt avsedda att skydda just den skadelidandes säkerhet, men aktsamhetsföreskrifter av detta slag kan också följa av avtal.

Som framgår av domen är förhållandena i detta mål dock inte sådana att det finns skäl att avvika från den allmänna principen.
